

Економіка

УДК 331.5.024.5:331.526 (043.5)

Ключук Роман Володимирович

аспірант

Львівського університету бізнесу та права

Kliuchuk Roman

Postgraduate Student of the

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0009-0000-1682-8994

Далик Володимир Петрович

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

Dalyk Volodymyr

PhD in Economics, Associate Professor

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0003-0004-2270

Коник Олександр Володимирович

аспірант

Львівського університету бізнесу та права

Konyk Oleksandr

Postgraduate Student of the

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0009-0000-7882-4016

Бабій Сергій Петрович

аспірант

Львівського університету бізнесу та права

Babii Serhii

*Postgraduate Student of the
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0002-0012-5888*

Максимів Іван Дмитрович

*аспірант
Львівського університету бізнесу та права*

Maksymiv Ivan

*Postgraduate Student of the
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0009-0009-0173-8588*

Паска Роман Петрович

*аспірант
Львівського університету бізнесу та права*

Paska Roman

*Postgraduate Student of the
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0009-0005-7334-2508*

Скочеляс Андрій Сергійович

*аспірант
Львівського університету бізнесу та права*

Skochelias Andrii

*Postgraduate Student of the
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0002-4296-9288*

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ

LABOR MARKET REGULATION: FINANCIAL AND ECONOMIC MECHANISM

***Анотація.** Метою статті є дослідити теоретичні й практичні аспекти, які стосуються фінансово-економічного механізму регулювання ринку праці. Зазначено, що регулювання ринку праці – це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та ефективності функціонування ринку праці. Регулювання ринку праці може включати в себе різноманітні заходи, такі як удосконалення законодавства щодо мінімальної заробітної плати, створення програм підвищення кваліфікації працівників, а також надання підтримки безробітним через соціальні програми та посильну допомогу у пошуку роботи. Додатково, регулювання ринку праці може включати заходи щодо забезпечення гендерної рівності, захисту прав працівників та розробки стратегій зайнятості національного рівня. За результатами дослідження з'ясовано, що фінансово-економічний механізм регулювання ринку праці включає в себе різноманітні інструменти, такі як фіскальна та монетарна політика, соціальні програми та правове регулювання, які спільно впливають на зайнятість, рівень заробітної плати та умови праці. За оцінкою фахівців, фінансово-економічний механізм регулювання ринку праці в Україні має свої переваги, такі як державна підтримка безробітних через систему допомоги, але він також має недоліки, зокрема низький рівень заробітних плат, масову міграцію робочої сили та корупцію, що ускладнюють стабільність ринку праці. Також сформульовано висновок про те, що ринок праці має чотири основні аспекти регулювання: гнучкість, соціальну відповідальність, стабільність і інновації. Ці аспекти, враховуючи результати попередніх досліджень, формують фундамент для*

удосконалення фінансово-економічного механізму регулювання ринку праці. У перспективі подальших досліджень рекомендується вивчити вплив податкових стимулів та державних програм зайнятості на економіку та ринок праці в Україні, а також розглянути вплив технологічних інновацій та міжнародних економічних угод на зайнятість.

Ключові слова: ринок праці, регулювання ринку праці, економіка праці, соціальна політика, заробітна плата, умови праці, соціальна відповідальність, інновації, розвиток економіки.

Summary. *The purpose of the article is to study theoretical and practical aspects relating to the financial and economic mechanism of regulation of the labor market. It is noted that labor market regulation is a set of measures aimed at ensuring the stability and efficiency of the labor market. Labor market regulation may include various measures, such as improving minimum wage legislation, creating programs to improve the skills of workers, as well as providing support to the unemployed through social programs and feasible assistance in finding a job. Additionally, labor market regulation may include measures to ensure gender equality, protect workers' rights and develop national-level employment strategies. Based on the results of the study, it was established that the financial and economic mechanism for regulating the labor market includes various instruments, such as fiscal and monetary policy, social programs and legal regulation, which jointly affect employment, wage levels and working conditions. According to experts, the financial and economic mechanism for regulating the labor market in Ukraine has its advantages, such as state support for the unemployed through the assistance system, but also has disadvantages, in particular low wages, mass migration of labor and corruption, which complicates the stability of the labor market. It is also concluded that the labor market has four main aspects of regulation: flexibility, social responsibility, stability and innovation. These aspects, taking into account*

the results of previous studies, form the foundation for improving the financial and economic mechanism for regulating the labor market. In the future, it is recommended to study the impact of tax incentives and government employment programs on the economy and labor market in Ukraine, as well as consider the impact of technological innovations and international economic agreements on employment.

Key words: *labor market, labor market regulation, labor economics, social policy, wages, working conditions, social responsibility, innovation, economic development.*

Постановка проблеми. Ринок праці є одним із ключових компонентів, складових економічної системи будь-якої країни. Він визначає взаємовідносини між працівниками та роботодавцями, визначає рівень зайнятості, заробітну плату, а також впливає на загальний економічний розвиток. Однак, ринок праці може бути схильним до різних дисбалансів, таких як безробіття, нестабільність заробітної плати та нерівність умов праці. Для забезпечення ефективного функціонування ринку праці використовується система його регулювання. Водночас відомо, що [1–20]: одним з основних інструментів регулювання ринку праці є прийняття відповідної трудової законодавчої бази, яка встановлює права та обов'язки як працівників, так і роботодавців; держава відіграє ключову, особливу роль у встановленні мінімальних стандартів зайнятості, безпечних умов праці та соціального захисту працівників; додатковим, окремим механізмом регулювання є захист прав платників податків та система оподаткування, яка може використовуватися для стимулювання працевлаштування та зниження безробіття через податкові пільги для підприємств, що надають нові робочі місця; важливим аспектом регулювання є також система соціального забезпечення, яка забезпечує підтримку для безробітних та інших груп населення, що потребують

допомоги; уряд може впливати на ринок праці через макроекономічну політику, таку як грошова та фіскальна політика, що впливають на загальний рівень економічного зростання та інфляції; ефективне регулювання ринку праці вимагає балансу між захистом прав працівників та здатністю підприємств адаптуватися до змін у сучасних виробничих умовах; регулювання ринку праці також може включати заходи щодо підвищення кваліфікації працівників через освітні програми та навчальні курси, спрямовані на підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці; важливим аспектом регулювання є інформаційна політика, яка передбачає збір та аналіз даних про ринок праці для ефективного прийняття рішень у сфері зайнятості та соціально-економічного розвитку; застосування інноваційних технологій у регулюванні ринку праці, таких як електронні системи реєстрації безробітних та онлайн-платформи для пошуку роботи, може сприяти ефективнішому функціонуванню цього ринку; при розробці стратегій регулювання для забезпечення стабільності та зростання економіки країни, важливо враховувати глобальні тенденції, такі як міжнародна міграція працівників та вплив глобалізації на ринок праці. Всі ці аспекти обумовили вибір теми дослідження, оскільки вони є досить важливими сьогодні та актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання та практичні аспекти регулювання ринку праці, інші важливі питання, пов'язані із цим, включаючи економічні, соціальні та політичні цілі, є предметом досліджень багатьох вчених. В контексті цього з'ясовано, що ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснили: О. В. Волкова [1], А. С. Волочко [2], В. М. Гриньова [3], Л. М. Ільїч [4], А. М. Колот [5], Л. С. Лісогор [6], П. П. Мазурок [7], І. С. Марченко [8], Ю. М. Маршавін [9], Т. І. Павлюк [10], І. Л. Петрова [11], М. В. Семікіна [12], С. В. Тумакова [13], Л. В. Шаульська [14], Л. С. Шевченко [15] та інші науковці та практики. Поряд з цим з'ясовано, що сьогодні не до кінця вивченим залишається

питання, яке стосується фінансово-економічного механізму регулювання ринку праці.

Мета статті. Метою статті є дослідити теоретичні й практичні аспекти, які стосуються фінансово-економічного механізму регулювання ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регулювання ринку праці – це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та ефективності функціонування ринку праці. Ці заходи можуть бути проведені як органами державної влади, так і місцевою владою чи неурядовими організаціями, з метою досягнення певних економічних, соціальних та політичних цілей.

Так, регулювання ринку праці може включати в себе різноманітні заходи, такі як удосконалення законодавства щодо мінімальної заробітної плати, створення програм підвищення кваліфікації працівників, а також надання підтримки безробітним через соціальні програми та посильну допомогу у пошуку роботи. Додатково, регулювання ринку праці може включати заходи щодо забезпечення гендерної рівності, захисту прав працівників та розробки стратегій зайнятості національного рівня. Крім того, важливою складовою регулювання ринку праці є сприяння розвитку підприємництва та стимулювання творчого потенціалу населення через сприятливе податкове законодавство та інвестиційні програми. Підтримка малого та середнього бізнесу, а також створення сприятливих умов для інновацій та розвитку нових галузей економіки може значно впливати на зменшення безробіття та підвищення рівня зайнятості. Також важливим для ефективного регулювання ринку праці є розвиток системи професійної орієнтації та підготовки кадрів, спрямованих на потреби сучасного ринку праці. Ініціативи з розвитку навичок та компетенцій працівників, адаптація освітніх програм до вимог ринку, а також підтримка міжсекторного партнерства між урядом, освітніми закладами, установами та приватним

сектором, бізнесом можуть сприяти більш ефективній інтеграції людей на ринок праці. Водночас, ці заходи також сприятимуть забезпеченню сталого економічного зростання.

На ринку праці важливу роль відіграє фінансово-економічний механізм регулювання ринку праці, що складається з різноманітних інструментів та методів. Основні інструменти цього механізму допомагають впливати на зайнятість, рівень заробітної плати та умови праці. До цих інструментів механізму регулювання відноситься фіскальна політика, яка полягає у використанні податків та видатків уряду для стимулювання економічного зростання. Наприклад, зниження податків на заробітну плату може підштовхнути до створення нових робочих місць. Другий інструмент – монетарна політика, спрямована на регулювання грошової маси та відсоткових ставок. Це дозволяє контролювати інфляцію та сприяти економічному зростанню. Наприклад, зниження відсоткових ставок може покращити рівень інвестиційної активності підприємств і сприяти створенню нових робочих місць. Соціальні програми також відіграють важливу роль. Уряд може впроваджувати програми підтримки безробітних, навчання, підвищення кваліфікації або перекваліфікації, сприяючи інтеграції працездатних осіб на ринок праці. Поряд з тим, також правове регулювання ринкових відносин відіграє ключову роль у захисті прав працівників та роботодавців. Це включає прийняття чи удосконалення відповідних законодавчих та/або нормативних актів, що регулюють умови праці та запобігають дискримінації на ринку праці.

З урахуванням вищезазначеного, можна стверджувати, що фінансово-економічний механізм регулювання ринку праці включає в себе різноманітні інструменти, такі як фіскальна та монетарна політика, соціальні програми та правове регулювання, які спільно впливають на зайнятість, рівень заробітної плати та умови праці.

На думку фахівців у цьому напрямі, сьогодні фінансово-економічний

механізм регулювання ринку праці в Україні має свої переваги та недоліки. Так, однією з переваг є наявність державної підтримки для безробітних через систему допомоги та соціальних виплат. Це дозволяє забезпечити мінімальний рівень доходу для тих, хто тимчасово знаходиться без роботи, та сприяє їхньому швидшому відновленню на ринку праці. Проте, одним з найбільш важливих є низький рівень заробітних плат та невідповідність їх реальному рівню життя. Це призводить до масової міграції робочої сили за кордон та втрати кваліфікованих кадрів для національної економіки. Крім того, неефективне використання фінансових ресурсів та корупція в системі регулювання також створюють значні перешкоди для стабільності ринку праці в Україні.

За результатами дослідження теорії та практики [1–20] встановлено, що на ринку праці виділяють чотири основні аспекти регулювання, кожен з яких має свої власні особливості. Перший аспект – це гнучкість. Ринок праці характеризується своєю здатністю швидко реагувати на зміни в економічних умовах. Тому, ефективне регулювання має враховувати цю гнучкість і створювати умови для швидкого адаптування до нових викликів. Другим аспектом, важливим є соціальна відповідальність. Регулювання ринку праці повинно гарантувати справедливість і захищати права всіх його учасників. Це означає, що воно повинно сприяти зменшенню соціальних нерівностей і забезпечувати рівні умови для всіх працівників. Також однією з важливих складових ефективного регулювання, третім аспектом, є стабільність. Її мета – уникнути різких коливань у зайнятості та заробітній платі, що можуть призвести до нестабільності економіки. Таке регулювання сприяє стабільному розвитку бізнесу та покращенню умов життя працівників. І насамкінець, стосовно четвертого аспекту – це інновації та розвиток. Регулювання ринку праці має створювати умови для інноваційного зростання економіки та підвищення продуктивності праці. Це означає підтримку новаторських

підходів до праці та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та кар'єрного зростання. Всі ці аспекти, певною мірою, характеризують особливості регулювання ринку праці, включають результати попередніх досліджень [1–15], які необхідно враховувати при удосконаленні фінансово-економічного механізму регулювання ринку праці, що складається з різноманітних інструментів та методів, згаданих вище.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження теорії та практики [1–20], враховуючи думку фахівців у цьому напрямі, можна стверджувати, що регулювання ринку праці – це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та ефективності функціонування ринку праці. Регулювання ринку праці може включати в себе різноманітні заходи, такі як удосконалення законодавства щодо мінімальної заробітної плати, створення програм підвищення кваліфікації працівників, а також надання підтримки безробітним через соціальні програми та посильну допомогу у пошуку роботи. Додатково, регулювання ринку праці може включати заходи щодо забезпечення гендерної рівності, захисту прав працівників та розробки стратегій зайнятості національного рівня.

Фінансово-економічний механізм регулювання ринку праці включає в себе різноманітні інструменти, такі як фіскальна та монетарна політика, соціальні програми та правове регулювання, які спільно впливають на зайнятість, рівень заробітної плати та умови праці. За оцінкою фахівців, фінансово-економічний механізм регулювання ринку праці в Україні має свої переваги, такі як державна підтримка безробітних через систему допомоги, але він також має недоліки, зокрема низький рівень заробітних плат, масову міграцію робочої сили та корупцію, що ускладнюють стабільність ринку праці.

Ринок праці має чотири основні аспекти регулювання: гнучкість, соціальну відповідальність, стабільність і інновації. Ці аспекти,

враховуючи результати попередніх досліджень, формують фундамент для удосконалення фінансово-економічного механізму регулювання ринку праці.

У перспективі доцільно дослідити ефективність податкових стимулів для підприємств у забезпеченні стійкого зростання зайнятості, вивчити вплив державних програм зайнятості на фінансову стабільність та економічний розвиток, проаналізувати вплив фінансових політик на зміну рівня безробіття та співвідношення між ринковим попитом і пропозицією праці, дослідити вплив технологічних інновацій на структуру та кількість робочих місць, а також розкрити особливості впливу міжнародних економічних угод, таких як угода про асоціацію з Європейським Союзом, на ринок праці в Україні та представити шляхи оптимізації фінансово-економічного механізму регулювання зайнятості.

Література

1. Волкова О. В. *Соціально-економічні детермінанти ринку праці України*: монографія / Укоопспілка, Полтавський університет споживчої кооперації України. Полтава, 2008. 376 с.
2. Волочко А. С. *Регулювання ринку праці України в умовах євроінтеграції*: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.07 / Кіровоградський національний технічний університет. Кіровоград, 2015. 20 с.
3. Гриньова В. М., Самойленко В. В. *Ринок праці: теоретико-методологічні засади та напрямки розвитку*: монографія / Харківський національний економічний університет. Харків: ВД "ІНЖЕК", 2007. 167 с.
4. Ільїч Л. М. *Структурні зрушення транзитивного ринку праці: теорія і методологія регулювання*: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.07 / Національна академія наук України, Інститут демографії та

- соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ, 2018. 40 с.
5. *Соціально-трудові відносини зайнятості: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку*: монографія / А. М. Колот та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук А. М. Колота, І. Ф. Гнибіденка; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2015. 295 с.
 6. Лісогор Л. С. *Формування ринку праці в Україні*: монографія / Відповід. ред. д.е.н., проф. Д. П. Богиня. Київ: Інститут економіки НАН України, 2003. 296 с.
 7. Мазурок П. П., Шахно А. Ю. *Інституціональні перетворення на ринку праці України в сучасних умовах*: монографія. Кривий Ріг: Діонат, 2014. 199 с.
 8. Марченко І. С. *Інфраструктурна підтримка розвитку ринку праці України*: монографія. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2013. 150 с.
 9. Маршавін Ю. М. *Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу*: монографія. Київ: Альтерпрес, 2011. 396 с.
 10. Павлюк Т. І. *Ринок праці: теорія, методологія, практика*: монографія / Ред.: Т. Д. Фатєєва; Київський національний торговельно-економічний університет. Вінниця: ВТЕІ КНЕУ, 2018. 212 с.
 11. *Розвиток соціально-трудої сфери України: теорія, практика, перспективи*: кол. монографія / за ред. д.е.н., проф. І. Л. Петрової, к.е.н. В. В. Близнюк; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2016. 326 с.
 12. Семікіна М. В., Іщенко Н. А., Федунець А. Д. *Механізми зайнятості в умовах інноваційних змін: мотиваційний аспект*: монографія / Кіровоград: Кіровоградський національний технічний університет, 2015. 210 с.
 13. Тумакова С. В. *Державне регулювання ринку робочої сили: економічний механізм та напрями розвитку*: автореф. дис. ... д-ра

- екон. наук: 08.00.03 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2011. 40 с.
14. Шаульська Л. В. *Стратегія розвитку трудового потенціалу України: монографія* / НАН України. Інститут економіки промисловості. Донецьк, 2005. 502 с.
 15. Шевченко Л. С. *Ринок праці: сучасний економіко-теоретичний аналіз: монографія* / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Вид. ФОП Вапнярчук Н.М., 2007. 335 с.
 16. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М., Лозинський Ю. Р., Скриньковський Р. М., Кайдрович Х. І. *Адміністративно-правовий захист прав платників податків* / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів: СПОЛОМ, 2021. 240 с.
 17. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В., Проць І. М., Хмиз М. В., Скриньковський Р. М. *Податкове право України* / Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права». Львів: СПОЛОМ, 2023. 362 с.
 18. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М., Скриньковський Р. М., Лозинський Ю. Р. *Фінансове право України* / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.
 19. *Захист прав людини адміністративно-правовими засобами. Законодавство. Судова практика. Зразки документів* / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 456 с.
 20. *Науково-практичний коментар Кодексу законів про працю України. Станом на 5 жовтня 2023 року* / За заг. ред. Теремецького В. І. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2023. 420 с.

References

1. Volkova O. V. *Sotsialno-ekonomichni determinanty rynku pratsi Ukrainy: monohrafiia* / Ukoopspilka, Poltavskyi universytet spozhyvchoi kooperatsii

- Ukrainy. Poltava, 2008. 376 s.
2. Volochko A. S. *Rehuliuвання ринку праці України в умовах євроінтеграції*: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.07 / Кіровоградський національний технічний університет. Кіровоград, 2015. 20 s.
 3. Hrynova V. M., Samoilenko V. V. *Рынок праці: теоретико-методологічні засади та напрямки розвитку*: монографія / Харківський національний економічний університет. Харків: VD "ІНЗгЕК", 2007. 167 s.
 4. Ilich L. M. *Структурні зрушення транзитивного ринку праці: теорія і методологія регулювання*: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.07 / Національна академія наук України, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухы. Київ, 2018. 40 s.
 5. *Соціально-трудові відносини змінності: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку*: монографія / А. М. Колот та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук А. М. Колота, І. Ф. Гнєбіденка; Держ. ВНЗ «Київ. нats. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ: KNEU, 2015. 295 s.
 6. Lisohor L. S. *Formuvannya rynku pratsi v Ukraini*: монографія / Відповід. ред. д.е.н., проф. Д. П. Бохуня. Київ: Інститут економіки НАН України, 2003. 296 s.
 7. Mazurok P. P., Shakhno A. Y. *Інституціональні перетворення на ринку праці України в сучасних умовах*: монографія. Кривий Ріг: Діонат, 2014. 199 c.
 8. Marchenko I. S. *Інфраструктурна підтримка розвитку ринку праці України*: монографія. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухы НАН України, 2013. 150 s.
 9. Marshavin Y. M. *Rehuliuвання ринку праці України: теорія і практика системного підходу*: монографія. Київ: Alterpres, 2011. 396 s.
 10. Pavliuk T. I. *Рынок праці: теорія, методологія, практика*: монографія / Red.: T. D. Fatieieva; Київський національний торговельно-економічний

- universytet. Vinnytsia: VTEI KNEU, 2018. 212 s.
11. *Rozvytok sotsialno-trudovoi sfery Ukrainy: teoriia, praktyka, perspektyvy*: kol. monohrafiia / za red. d.e.n., prof. I. L. Petrovoi, k.e.n. V. V. Blyzniuk; NAN Ukrainy, DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy». Kyiv, 2016. 326 s.
 12. Semikina M. V., Ishchenko N. A., Fedunets A. D. *Mekhanizmy zainiatosti v umovakh innovatsiinykh zmin: motyvatsiinyi aspekt*: monohrafiia / Kirovohrad: Kirovohradskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet, 2015. 210 s.
 13. Tumakova S. V. *Derzhavne rehuliuвання rynku robochoi syly: ekonomichnyi mekhanizm ta napriamy rozvytku*: avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.03 / Klasychnyi pryvatnyi universytet. Zaporizhzhia, 2011. 40 s.
 14. Shaulska L. V. *Stratehiia rozvytku trudovoho potentsialu Ukrainy*: monohrafiia / NAN Ukrainy. Instytut ekonomiky promyslovosti. Donetsk, 2005. 502 s.
 15. Shevchenko L. S. *Rynok pratsi: suchasnyi ekonomiko-teoretychnyi analiz*: monohrafiia / Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho. Kharkiv: Vyd. FOP Vapniarchuk N.M., 2007. 335 s.
 16. Kovaliv M. V., Yesimov S. S., Prots I. M., Lozynskiy Y. R., Skrynkovskyy R. M., Kaidrovych K. I. *Administratyvno-pravovyi zakhyst prav platnykiv podatkov* / Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Lviv: SPOLOM, 2021. 240 s.
 17. Sopilnyk R. L., Kovaliv M. V., Prots I. M., Khmyz M. V., Skrynkovskyy R. M. *Podatkove pravo Ukrainy* / Zaklad vyshchoi osvity «Lvivskiy universytet biznesu ta prava». Lviv: SPOLOM, 2023. 362 s.
 18. Kovaliv M. V., Yesimov S. S., Prots I. M., Skrynkovskyy R. M., Lozynskiy Y. R. *Finansove pravo Ukrainy* / Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Lviv: SPOLOM, 2022. 394 s.

19. *Zakhyst prav liudyny administratyvno-pravovymy zasobamy. Zakonodavstvo. Sudova praktyka. Zrazky dokumentiv / za zah. red. S. V. Petkova. Kyiv: Yurinkom Inter, 2024. 456 s.*
20. *Naukovo-praktychnyi komentar Kodeksu zakoniv pro pratsiu Ukrainy. Stanom na 5 zhovtnia 2023 roku / Za zah. red. Teremetskoho V. I. Kyiv: Vydavnychi dim «Profesional», 2023. 420 s.*